

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

A Mózes csipkebokra.

A kolozsvári unitárius új kollegium felavatási nnyepélyére, 1901. szept. 22-én.

Kigyúlt a Mózes csipkebokra,
A Hórebhegy nagy fényben áll.
Boruljatok le arcotokra,
Isten ő sok csodáinál.
Álmélkodván a tűz felett,
Szózat zendül: »*sarúd letedd,*
Mely itt lobog, egy égi láng az,
Mert szent a föld, a melyen állasz.«

Csodálatos az Úrnak útja!
S mind e látás, e tűz, e láng,
Mely itt szívünk öröme gyújtja,
Fényét, dicsét árasztva ránk.
Némuljon el *ma* a panasz.
Hiszen ez *Ősz*, nekünk tavasz.
A meleg, őszi napsugárban:
Virág s gyümölcs a fán — csodásan.

Még füstölög a *régi* oltár,
Áll még az *ódon* Helikon.
S nagy díszben az *új* már is ott ül,
Elmét, szívet megvidítón,
A régi tűz — nem új eset —
Új földön, új lobbot vetett.
Jelentve, hogy bár láthatatlan;
Az a tűz forr, ég s olthatatlan.

Oh légy üdvöz, szép *Múzsaházunk!*
Álomnak is felette szép.
Hisz' benned is téged csodálunk:
Hitünk jószágos Istenét.
Tusakodánk . . . viaskodánk . . .
De *benned* bizva harczolánk.
Háromszáz évnék küzdve harczát:
Többször láttuk irgalmad arczát.

Velünk voltál a *Hitszabadság*
Fenséges szép, nagy ünnepén ¹
Hitünk mártirját föltámasztád,
Glóriával vérző fején. ²
Merész, hatalmas szelleme,
Mintha ma is itt lengene.
A távol *eziklasir* ha dobban:
Jel, — hogy részt *kér e szép napokban.*

De int a *mult.* Ború a fényben.
Mert itt is van ma, a mi fáj.
Ott zsong lelkünken észrevétlen,
Mint a borongó őszi táj.
Mig itt örvendve álmodunk:
Te jó öreg kollégyomunk
Már csak mint a *mult egy emléke*
Élsz, a hálás szivekbe vésve.

Oh méltó, hogy élj a szivekben!
Volt sok vészes, könnyes napod,
Mert fa voltunk a kietlenben,
A melyre a villám csapott.
A múzsák berke tar, kihalt . . .
Ki fékezé meg a vihart —
Parancsolván a zord szeleknek,
Munkára hívó békét, csendet?

Ó! Az öröktűz! Ama szellem,
Mely a sir felett is kigyúl
Kigyult a csipkebokorjelben,
S szavát hallatta vigaszúl:

¹ Törvényes fennállásának háromszázados önnpepe 1868-ban Tordán.

² Dávid Ferenc hitalapítók mártir halálának háromszázadik évfordulója, 1879. Sz.-Kereszturon.

»Munkára fel! zúg bár a vész,
Alkoss, teremts, légy hű s merész.
Hallám, a mely felém kiáltott,
S megértém nagy nyomoruságod!«

S a munka folyt. Életre keltek
A szertehányt kövek, romok.
S hol téglá, kö ölelkezhetek :
Szilárd fal nyúlt az égnek ott.
S az *áldozat* hol kiapadt :
Ott a *lelkes muzsafiak*,
Maguk álltak a munkasorba,
*Sövényfalát vesszöböl fonva!*³

De állt, habár csak toldva-foldva,
Szegényes kis főiskolánk,
Hol sok keservünk visszafojtva,
A muzsáknak áldozhatánk.
Szerény hajlék Rajt' semmi fény.
De visszatért a *hit s remény* . . .
. . . Szellemhősök — kik *ezt* tevétek!
Ma áldva köszönjük tinéktek!

Szerény . . . ! De benne híven ápolt
A *hit* s a *hazaszeretet*.
Ott gyúltak lángra, ott világolt —
Onnan szállt fel hírnevetek,
Reánk is fényt árasztva *mind* --
Ott tündökölt nagy *Brassaink*,
S *ki járt túl tengeren*, ama sas:
A lánglelkű *böloni Farkas*.

Édes szavú *Krizánk* . . . a dalnok . . .
És a »*Remény*« reményei.⁴
Mindannyi egy szellemi bajnok,
Mind magvető. Hit őrei.
Mind *ama* falak közt nyerék
A jó, a szép szeretetét.
S kik még élünk, örege . . . ifja:
Emlékével térünk a sirba!

³ Ezis történeti tény.

⁴ A kolozsvári kollegium unitárius ifjusága által 1839-ben kiadott »*Remény*« című emlékkönyv. Ebben láthatók már Kriza János, Kőváry László, Jakab Elek, Szentiványi Mihály nevei, kik részint mint költők, részint mint történetirók tüntek fel később.

Övé, övé *ma* itt a pálma!
Dicsőséges, ha áll, ha rom.
Őrizze emlékét a hála,
Elmulását szent fájdalom.
Hogy ki vészben születve nőtt:
Ragyogjon fel a *vég* előtt. . . .
. . . Szép . . . de tövises volt az út . . .
Vigyetek rá pálmát, koszorút!

Mert még is *él!* Levetve hamvát,
Megifjult a fénikszmadár.
Im itt — átvenni birodalmát
Új Tempénk is rogyova áll.
Más helyen bár! Szebb, diszesebb,
Hol egy *Névnék* is dísze lett.
Áldott a *Mózes* csipkebokra,
Hogy tüzét a halóba lopta!⁵

S most fel! Ölts szárnyakat magadra,
Az a szent tűz legyen napod.
Főlebb, főlebb, mindig magasbra!
Eget vívjon Géniusod!
Isten örök áldása rád!
Tudomány, hit, hazafiság,
Hirdesse fényed századokra,
Ránk is dicsőséget ragyogva!

Murányi Sándor.

Elnöki beszéd.

Tartotta Báró Petrichevich Horváth Kálmán elnök a Dávid Ferencz Egylet^t közgyűlésén szept 21-én.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ha egyháztörténelmünkön végig lapozgatunk, szomorú események lánczolatára akadunk, melyben a szenvedő fél mindig szegény, annyi megpróbáltatáson áthajszolt egyházunk volt.

S akkor, kételkedve az emberek általános igazságérzetében és ítélőtehetségében, kérdést teszünk önmagunkhoz, hogy vajjon mi az oka, hogy az unitárius vallás annyi üldöztetésnek volt kitéve? Hogy ezen vallás, a maga egyszerű és mégis fenséges voltában, mely Jézus Krisztusnak összes erkölcsnemesítő, emberbaráti tanait elfogadja s melyben helyet találhat magának a

⁵ Hogy új kollegiumunk felépülhetett, azt *Berde Móssa* nagy alapítónk tette lehetővé, e czélra 100.000 koronát hagyományozván.

nemesen és mélyen gondolkodó egyén is, hogy ezen vallás, mely lelünköt a jónak magasabb sféráiba ragadhatja, ha oda kívánunk eljutni, de a mellett egyszerűségénél fogva, az ész kívánalmait is kielégítheti, mi okból talált oly kevés barátira és nemes pártfogóra?

Erre csak egy feleletet adhatunk.

Olyan volt a kor, mely nem tűrte meg az ellenvéleményt s a ki nem akart meghajolni az erősebb ellenfél kimondott ítélete előtt, annak pusztulni kellett, azt összetörték.

A jézusi tanok a bibliában huzzák meg magukat -- nem alkalmazták az élet víporondjában az emberek.

Ilyen, a saját életét a támadók ellen védő harcából állott egész egyháztörténetünk. Mindig a bátyafokán résen kellett állanunk, hogy lássuk honnan jön az ellenség és hogy mikép védekezzünk ellene.

Védekeztünk a hogy lehetett.

A szerencse nem kedvezett nekünk és csak a megpróbáltatások, a szenvedések idején való kitartás és áldozatkész buzgóság tartá meg egyházunkat. Ha ezen erények nem hevítik tagjainak keblét és nem ösztönzik önmegtagadásra és az egyház érdekét védő, javát előbbre vivő cselekedetekre -- vallásunkat, biztonnyal csak névből ösmernék ma a magyar hazában. Fennmaradt volna, mint nyoma egynehány idealista -- a keresztény vallásban az igazságot kereső kutatási kísérletének -- mint egy erős, jellegzetes vonás az egész képen, de hazai vallásaink fejlődésének történetében csak mint oly közbeneső epizod, mely felett elvonult az események árja.

Volt és nincs mondanák.

De nem mondhatják.

Megtartott kitartásunk -- egyházunk igazságába vetett hitünk és vallásunk szeretete.

Mi tartja meg a kopár, sziklás talajon magasba növényöt, ha nem a föld felszínét szeretettel átölelő, azt elborító gyökérzete, mely a sziklából lemáló földrészek tápanyagát szivja fel és ezzel nagyra növeli?

Minden század meghozta számunkra a maga nyomorát, szomorúságát.

De a ki saját igazát érzi, az nem riad meg, lemondva az akadályokról, melyek utját állják, hanem egy nemesebb ösztön által serkentve, módokat keres, hogy azokat megkerülje, vagy legyőzhesse. Utóbbira ritkán volt eset. Hir, hatalomban oly kicsinyek, oly elnyomottak valánk és a támadók erősek és szenvedélyesek.

A vihart nem lehet legyőzni szép szóval, becsülettel, sem túlkiabálással; kell várni míg kitombolja magát, hogy munkába állhassunk.

Igy tevénk mi is.

Vallásunk története igazolja ezt, melynek minden szaka bizonyosságul szolgál vezető férfainak életbölcsségéről, előrelátásáról és hitbuzgóságáról

A mint a Dávid Ferencz által elszort hitesmék gyökeret fogtak hitrokonaink keblében, alig pár évre reá, már igyekeztek azokat onnan kitepegetni hol keztyüs, hol durva kezekkel

1568-ban a tordai, 1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlésen az unitárius vallás törvényesítettvén, a bevett vallások sorába lépett. 1568-ban János Zsigmond fejedelem és az ő példájára az erdélyi előkelő családok közül igen sokan az unitárius vallásra tértek. Dávid Ferencz lelkesítő beszédére Kolozsvár városának egész lakossága az új vallást vette fel. A piaczi nagy templomot és az óvári iskolát sajátokul megnyerték. Előbbit 148, utóbbit 123 évig birták is, de hogy mily áldozatok árán, azt csak őseink tudták és érezték.

Igy bizvást elmondhatjuk, hogy rövid ideig tartott ezen szép jövőt ígérő kezdet. Alig pillanták meg — mint egy fényes látomány elvonult elődeink szeme előtt. Az után a maradott sötét úr, a kétes tapogatózás, melyről nem lehetett tudni, hová vezet; bizony csak leverő lehetett.

I. János Zsigmondnak 1571-ben martius 14-én Gyulafehérvárt történt halálával lehanyatlott a szabadgondolkodást támogató hatalmi intézvény és egyszersmind kihullott kezeikből a kapocs, mely hitsorsosaink egy részét vallásunkhoz fűzvé. Azon tény, hogy a mint gondolja a fő, úgy cselekszik a kéz, a láb; itt is bevált. A fejedelem környezete, a főurak nagyrésze átment az új úr keze alá — ottan hagyván vallási meggyőződését.

Az első unitárius fejedelmet Báthori István és Kristóf követék; mindkettő nagy katolikus, különösen utóbbi a jezsuitáknak is barátja — nem jó szemmel nézték az unitáriusokat és megregadták az alkalmat bántásukra.

Ki alkalmat keres arra, hogy valakinek ártson, meg is találja azt.

Báthori Kristóf fejedelemnek is kapóra jött, midőn 1578-ban hirül hozák, hogy Dávid Ferencz, kit a szentírás fáradhatatlan tanulmányozása, az Isten személyi és lényi egységének hite következetesen arra a meggyőződésre vezettek, hogy Krisztus imádása és segítségül hívása nincs összhangban a jól felfo-

gott unitarismussal — nyíltan hirdeti Krisztus nem imádásának tanát.

Blandrata, — ki nem türhette, hogy valaki őt, az új vallás kezdeményezőjét, túlszárnyalja és a már elfogadott valláson változtasson — a fejedelemnek azt tanácsolá, hogy mint újítót perbe fogassa. Ez meg is történt. És miután tanát visszavonni nem akarta, a gyulafehérvári országgyűlésen 1579. jun. 2-án holtig tartó fogságra íteltetett. A dévai várban lelte halálát ugyan azon év nov. 15-én.

Ellőtték, elpusztíták a királyi vadat. De a szellemet megölni nem lehet. Ő él bennünk, de megmaradtak a nyomok, melyeken évenként járt és melyeken felkeresi és emlékét megújítja a hálás utókor.

Bátori Kristóf Dávid Ferencz elítéltetésével — a megfélemlítés mellett, az unitárius vallás terjedésének gátat kívánt vetni az által is, hogy benne lánglelkű szónokát, apostolát semmisíté meg.

Ezen kísérlete részben sikerült is.

Mert csak a mit lehetett, mentettek meg egyházunk vezetői.

Itt kezdődik vallástörténetünknek azon korszaka, melyben kitűnik az egyház élén álló férfiak erélye, meggondoltsága és a viszonyokhoz alkalmazkodni tudása.

Dávid Ferencz elestével, letűnván a küzdterről azon ember, ki képes leendett a kételkedőbe a bizalmat, a sötétben tévelygő nép lelkében világosságot terjeszteni — különben is, a megváltozott viszonyok folytán — minden ellenök fordulván, az intézők lemondottak Dávid Ferencz új eszméinek tovább terjesztéséről.

Mit is tehettek volna!

Hiányzott a fejedelem jóakarata, a befolyásos Blandratának támogatása. A főurak nagyrészének elpártolása miatt, kik csak imént csoportosultak zászlóikhoz, nem lehetett a mozgalomnak azon sikerre való kilátása, mely a népre a hatalomban megnyilatkozó befolyás és a kifejetett pompa és fény által — mindig volt és lesz. Egy szóval hiányában lévén mindannak, a mi a sikert biztosithatta volna, 1579. jul. 2-án a kolozsvári egyházi gyűlésen kimondották, hogy a már megerősített hitformához ragaszkodnak. Továbbá megnyugodtak a Báthori Kristóf által u. év jul. 13-án kinevezett Hunyadi Demeternek püspökségében való megerősítésében is, bár ezáltal a szabad választás joga volt megtámadva, azért, hogy az egyház, az akkori zavaros viszonyok között fő nélkül ne maradjon. Mindkét ténykedésük bölcs, meggondolt cselekedet volt.

1588 körül a szombatosság kezdett terjedni. Ez ellen lépett fel először Báthori Zsigmond 1595-ben, később 1610-ben Báthori Gábor és 1618-ban Bethlen Gábor. Utóbbi, miután a szombatosság valósággal az unitárius hitközségekben — Udvarhelyszék, Marossszék és Háromszéken nyert legnagyobb elterjedést — felhívta Rádeczki Bálint püspököt, tartson mielőbb zsinatot az ügy tisztázása végett. 1618-ban november 11-én Erdőszentgyörgyön megtartatván, azon a fejedelem parancsára és az unitárius egyház sérelmére, az unitárius püspök helyett Dajka Keserü János ref. püspök elnökkölt. Ezen gyűlés rendszabályokat hozott a szombatosok ellen. A szombatosokat kizárta kebeléből, anélkül, hogy megtérítésökre semmit is tett volna. Ezáltal 62 unitárius ekklésia szűnt meg, a hová Dajka Keserü János ref. papokat rendelt. Az unitarizmusra nagy csapás volt ezen ekklésiák elvesztése és miután ez annak volt tulajdonítható, hogy Rádeczki Bálint püspök, nem értvén a magyar nyelvet, azok megtartása érdekében nem járhatott el, halála után kimondotta az egyház, hogy ezután csak magyar püspök választható.

Pécsi Simon, ki Bethlen Gábor fejedelem alatt kancellár volt, később kegyvesztett lett és elzárattott. 1630-ik év körül kiszabadulván, mint szombatos lépett fel. A népnél és főurak között követőkre talált. I. Rákóczy György 1635-ben megújította a szombatosok elleni eljárást. Ez úgy akkor is összehonyolittatott az unitarizmusmal.

Ráv Mátyás kolozsvári szász pap 1632-ben Csanádi Pállal és ennek halála után 1636-ban Beke Dániellel szemben kívánt püspöknek megválasztatni. A miatti elkeseredésében, hogy ezt el nem érhetette, felingerelte a szász ajku hiveket és végre mint biztos eszközt elvádolta Beke választóit I. Rákóczy György előtt, hogy hitujítók.

Beke Dániel püspök felszólittatott, hogy az unitáriusok hittanát formulázza.

Az unitáriusok 1638. april 13-iki gyulafehérvári országgyűlésen bemutatták az 1579. julius 17-én Báthori Kristóf által is megerősített hitvallást.

Az országgyűlés nem tárgyalta, hanem egy bizottságot küldött ki Deésre az évi julius 1-ére.

7 napi tárgyalás után a megegyezés 7 pont alatt complanatio deésiana néven létrejött, melyet Rákóczy György fejedelem és 57 világi és egyházi férfiú irt alá.

Hogy ezen egyezséget megkötötték és ez által is biztosíták újabban elősmertetésöket és egyidőre a rendes megélhetés, a létezés lehetőségét, ez is előrelátó okos tett volt.

Tovább nem mehettek.

Az idő nem hedvezett Dávid Ferencz szellemének befo-
gadására, arra még sokáig, 210 évig kellett várni, míg az mint
szárnyaszegett sas, melynek megoldják kötelékeit, szabadon
felemelkedhetett oda, hogy mindeuki csodálkozhasnék felette
úgy, a mint azt a lelkiismerete és meggyőződése javasolja.

A nemzeti fejedelemség megszűntével még szomorubb idő-
szak következik az unitáriusokra. A 150 évig külön fejedelmek
alatt élt Erdély egyesült 1686 ban Magyarországgal az ausztriai
ház jogara alatt.

A Leopoldi diplomában, melyet I Leopold 1691-ben decz.
5-én irt alá, annak két első pontja az Erdélyben bevett vallá-
sok törvényes jogait, azoknak minden javait, akár szerzés, akár
adomány utlán jutottak birtokukba, még ha előbb valamely
más egyházi voltak is, biztosította. De a 3-ik pontban kimon-
dotta, hogy mivel a katolikusok a két első pont által sérel-
mezetteknek érzik magukat, az ország rendei igyekezzenek azo-
kat kiegyenliteni, mi ha nem sikerül, a fejedelem fogja elhatá-
rozni: a mi jogosnak és igazságosnak fog találtatni.

Ezen 3-ik pontnak alkalmazásával vették el az unitáriusok-
tól 1693. okt. 10 én Kolozsvárt óvári főiskolájukat.

23 év mulva III. Károly uralkodása alatt 1716 márczius
30-án Steinwille tábornok a kolozsvári piaczi templomot egy
nehány század katonasággal körülfogja, kulcsát az unitáriusoktól
elveszi és átadja Mártonfi György kath. püspöknek.

Innen az üldözés kiterjedt az egész országra.

Szomoru idők voltak, midőn ahoz, hogy az ember unitá-
rius legyen és abban megmaradjon, lelki nagyság kellett, mert
ki voltak zárva még az alsóbb hivatalokból is. S hogy vallásunk
annyi megpróbáltatás, üldözés után, melyet a 18-ik század fo-
lyamán szenvedett, teljesen ki nem irtatott, az akkori főembe-
reink Petrichevich-Horváth Boldizsár, Vargyasi Daniel Ferencz,
Kászoni Sándor Gergely, Dicsőszentmártoni Balogh Zsigmond-
nak lehet köszönni, kik reámutatván a nagy csapásra, mely
kolozsvári egyházközségünket érte, 1718-ban egy felhívást bo-
csátottak ki, melyben az egyházközségeket adakozásra hívták
fel, nehogy, mint felhívásukban írják, a kutfők bedugulván
obstrualódván, a folyamok is kiszáradjanak. 1718-ig a világi
elemnek nem igen volt tere az egyház ügyeinek intézésére. A
nevelés ügyét a kolozsvári egyházközség egymaga intézte a
plébánossal élén, a külső egyházközségek dolgait pedig a püspök
végezte el. Most azonban a megváltozott viszonyok parancso-
lólág hívták fel a világiakat is nemcsak sorakozásra, hanem
arra is, hogy vezessék az egyház megmentésének nagy mun-

káját. Ekkor választották meg főgondnokoknak Biró Sámuel és Simon Mihályt, segédül adván melléjük a plébánost és a püspököt. Az egyházkörökbe az esperesek mellé felügyelőgondnokokat neveztek ki. Pénztárnokot, számadó gondnokot választottak. S miután a renden befolyt jövedelmeket az év folytán el is költötték: az egyház fennmaradásának biztosítására 1723-ban egy állandó alap létesítését határozták el. 1724. az árkosi zsinaton végeztetett, hogy a kolozsvári egyházközség vagyona a közegyházat illető vagyontól elkülöníttessék. Végre szerveztetett a kolozsvári egyházközség tagjaiból, belső embereiből és világi főembereiből egy testület az ügyek vezetésére, mely az egyházi Képviselő Tanácsban ma is fennáll.

Ezen időre esik szentábrahámi L. Mihály 20 évig, 1737—1758-ig tartó püspöksége, ki egyházunknak éltető lelke volt. Alatta hozatott azon demokratikus szellemű határozat, hogy a püspök és esperesek tartoznak minden zsinatn hivatalaikról lemondani, magukat közbírálat alá vetni s csak miután arra méltóknak ítéltetnek, vehessék azokat ismét fel. Ezen szokás 1787-ig fennállott. Alatta szerveztetett az egyházi főtanács ket-tős elnökséggel.

Ő szerkesztette a „Summa universae theologiae Christianae-secundum unitarios“ czimű munkát. Mely tartalmazza a keresztény vallásos eszméket az unitáriusok fölfogása szerint és mely munka ma is az unitáriusok fősymbolicus könyve.

1780-ban II. József trónraléptével új szellem hatolt be a mi sanyargatott, megfélemlített egyházi életünkbe is. A tavasz nyiltával megmozdult a természet. A mi egyházunk is a hosszas elnyomatás után két kézzel kapott az eddig tőle elzárt friss levegő után, mint a betegségtől elsatnyult testben, ha az megszűnik, megindul a frisebb élet. Bizni, remélni kezdett. S ezt tett követé, mely két irányban nyilvánult: a főiskola és a templom építésben.

De ily munkához férfiak kellettek, kikben legyen tehetség, akarat, hogy azt végrehajtsák.

A gondviselés ezt is megadta Petrichevich Horváth Ferencz főgondnok és Lázár István püspök személyében. A templom építésére Petrichevich Horváth Ferencz főgondnok 1791-ben tette meg az indítványt a kolozsvári egyházközség közgyűlésén. 1792. júl. 16-án tétetett le az alapköv s már 1796. decz. 14-én átadták a templomot a közhasználatnak. Tehát 4 év alatt épült fel azon mű, mely most is meglepi a szemlélőt és tiszteletet szerez alkotóinak. Hogy azt az akkori viszonyok közt oly rövid idő alatt bevégezhették, a vezető férfiak kellő erélyének és buzgóságának volt köszönhető.

Ezt követi a főiskola építése. Hogy mily szükség volt erre jelzi azt P. H. F. főgondnok 1779-ben írott körlevelében, midőn mindenkit segélyadásra híván fel, így szól: „Nincs ma rendünkön se ur, se asszony, se nemes, se nemtelen, se ekklezsia, se privátus, a kinek szüksége ezen építésben fenn ne fogna, mert ha tanítóházunk nem leszen, se fiaink, se atyáukfiai se papjaink tanítottak nem lesznek, mely szegény társaságunknak elapadását szerezné.“

E felhívásnak meg is volt az eredménye.

Zsuki László 1791. febr. 11-éről kelt végrendeletében 80.000 frtot hagyott az egyháznak. Ez tette lehetségessé, hogy a főiskola mind a magyar-utcza, mind a templom felől két emeletre 1806-ban felépülhetett.

Bármily nagy segítségére is volt az egyháznak Zsuki László hagyomány azon időben, de mindamellet ha nines meg a fellángoló akarat-ereje és buzgósága, ki a kibontott zászlót magasan lobogtatva haladt előre és Lázár István püspök lanakadást nem ösmerő kötelességtudása, ki nyája érdekében az összes egyházközségeket megjárta, adományokat gyűjtván, a kitűzött czélt nem éri el olyan hamar.

Hogy a főiskola idejében elkészüljön, abban volt a siker zöldága, mert ha az megkésik, az egyházunk fejlődését akasztotta volna meg ép akkor, midőn bizonyosságát kelle adnunk, hogy még élni akarunk és tudunk.

Életben maradtunk az igaz, de nem mint szeretett, csak mint megtürt testvér a többiek között. Az idő csuda, kitereteti a maga eseményeit, a jót a rosszal váltva fel és a ki tart és megbízik a nagy Isten kegyelmében, eléri czélját.

Ily Isten jóságában való hitben és egy jobb jövő reményében értük el 1848-at. Megnyílt a tér minden tevékenységnek. A vallások egyenlősége kimondatott egész Magyarországra. A mit eddig csak az írott betű szabadalmára hivatkozott, tényé lett.

Nem kisérem tovább a történelem fonalát, csak igazolom, hogy jöttek még szomorú idők, a megpróbáltatások keserves napjai, melyek az egész nemzet erőit megbéníták, lebilincselék, de ezeken is átsegíték egyházunk sanyargatott hajóját, a kormányosok éber figyelme, hitbuzgósága, áldozatkészsége. És hogy ennyire megerősödvé léphettük át a mult század küszöbét, azt főgondnokaink, püspökeink és az egész egyház az akadályoktól el nem riadó munkásságának, egyházunk iránt tanusított áldozataiknak köszönhetjük.

Egy P. H. Miklós, Daniel Elek, Augusztinovits Pál, Fehér Márton, Nagy Elek, Kriza János, Mikó Lőrincz stb. nagyjaink

a multban tisztelt alakjai lesznek történelmünknek mindenkor nemcsak személyes áldozataik és hagyományaik, hanem az által is, hogy a mi kezeikbe adatott, azt meg is tudták tartani és gyarapítani az egyház javára. Midőn nem költöttek el minden befolyó jövedelmet, hanem annak egy részét, mint Augusztinovits Pálnál, az előrelátó örökhagyó intézkedése szerint, annak $\frac{1}{6}$ -át tőke képzésre fordították a jövő bajainak enyhítésére. Im így egy állandó tőkeforrás nyílt meg, mely maga magát táplálja, de a mellett minden szükséges segélyt nyújt oda, a hová szükséges.

Bár a jövőt biztosító ezen eljárás más alapjainknál is keresztül vihető lenne, akkor megtörténhetnék, hogy nagy szükségletek idején megapadna ugyan a segélyre kiosztható összeg, de a rendszer állandósága folytán nemsokára pótolva lenne az.

Ily előrelátó, a jövőt mindig számításba vevő intézkedések által jutott el egyházunk oda, hogy az elmúlt század egyházunkat ért nem egy csapást kiheverve, új diszes hajlékot emelhettünk a tudományoknak, melyet holnap ünnepélyesen megnyitunk.

Berde Mózes fejedelmi alapítványa és magas kormányunk támogatása hatalmas lökést adott ugyan az ügy kibontakozásának, de bizony ha az egyház maga nem állhat vala oszlopnak a nagy teher elhordozására, számításaink csak a reménység fókáiban maradnak.

Nagy Lajos esperes ur mondá egyik beszédében, hogy ha Dávid Ferencz szelleme megjelenne közöttünk, öröme telnék a mi fejlődésünkön. Én is úgy képzelem, hogy most, midőn megérhettük ezen reánk nézve örömteljes napot, megzörögnek azok a porladozó csontok a dévai vár körül és hatalmas szózat emelkedik a föld mélyéből: „Nem ok nélkül éltem, szenvedtem martyr halált. Helyes uton jártok. Csak előre, előre!”

Igen, ugy van! Csak előre unitáriusok, választott kicsiny sereg a kötelesség által kiszabott uton! De hogy ezen irányból ki ne térhessünk, legyenek az ősök példányképünk. Tiszteljük emlékeiket azoknak, kiknek örökébe léptünk, mint oly férfiakét, kik nem fogott ígézet, fenyegetés, kik kitarítottak meggyőződésükhöz híven az ősi vallásban, bár azt elhagyva az ellentáborban, hol a hatalom volt, számukra, családjukra személyes előnyök kínálkoztak, de a hívogató szó lepergett róluk nyomtalanul, mint tengerparti sziklákról a körül csapkodó hullámok verése.

Kövessük példáikat hitbuzgóságban, kitartásban és munkásságban, melyeken megtörik minden rosszakarát.

Legyen az egyházzolgálatunk nekünk szent kötelesség, nem fizetett munka, mely nem azt kérdi, mily jutalomban részesít ez, vagy amaz munkámért, hanem azt: mi válik annak hasznára, előnyére, csak másodsorban jöjjön a saját érdekünk. Az egyház úgy is megadja minden embereinek a mit lehet, csak maradjon meg mindenki a lehetőség határai között.

A legjobb gép is megtagadja a szolgálatot, ha tulterhelik. Miért kívánunk hát az egyháztól mégis koronként lehetlent?

Egyet vésszen egyházunk minden azt szerető tagja szívébe, hogy személyes áldozatok, önzetlen munkásságuk által mentették meg őseink egyházunkat és meggyőződésünk, hogy csak ezen ösvények gyakorlása tarthatja meg a jövő nemzedék részére.

S mire tanít még minket egyháztörténetünk?

Arra hogy legyünk türelmesek. S tanuljunk feledni mi, kiknek egyháza annyit szenvedett a múltban a vallástürelmetlenség által. Hisz ha mi nem vagyunk türelmesek, a szabad gondolkodás bajnokai, kik lesznek azok az országban? A méltatlanságot méltósággal elviselni erény — Krisztus így gyakorolja. Gyakoroljuk mi is.

Különösen most, midőn azt észleljük, hogy társadalmi köreinkben újra mutatkoznak a vallási türelmetlenség jelei. Ne nézzünk rájuk haraggal, ha bántani is akarnak, hanem szeretettel, mely megbocsájtani tud és akar és akkor örökbékét kötöttünk mindenkivel.

Nyerjük meg a mások tiszteletét, hogy elmondhassa rólunk a ki elfogulatlanul itél: kicsiny, de derék sereg.

Tegyük a jót akár a Szent Antal kenyere, akár a Dávid F. egyesület perselye útján, egyhelyre vezet az: a nagy Isten színe elébe, hol mindig kedvesek az irgalmasság cselekedetei, bármily ruhába is vagyunk öltözve.

S ezért ujjal hív az mindenkit, más vallásukat is, hogy támogassák emberbaráti törekvésünket, mert az közös kötelessége az emberi társadalomnak.

Az ajtónál ki van téve a Dávid F. perselye. Nyuljon mindenki a zsebébe és ne sajnálja a maga fillérét.

Én ötven koronát ajánlok e célra

A gyűlést megnyitóm.

Báró Petrichevich Horváth Kálmán

---

*) A történelmi adatok a Ferencz József „Unitaris kis tükör“ című munkájából.

A Dávid Ferencz Egylet XVI-ik közgyűlése.

Tartatott 1901. szeptember 21-én. Elnök Mélt. Báró Petrichевич Horváth Kálmán úr. Jelen vannak: Ferencz József, Daniel Gábor, tisztt. elnökök: Ferencz Józsefné, Fekete Gábor alelnökök, Dr. Boros György egyl. titkár és rendkívül nagyszámu egyleti tag.

1. Elnöki megnyitó után olvastatik a *titkári jelentés*,

A XX-ik százba beléptünk. Abban munkánkat megkezdettük, sőt elmondhatjuk, hogy Egyletünk az új száz kezdetén új hódítást tett. Most már kitűzve leng lobogónk nemcsak Erdély bércei között, hanem a szőke Duna mentén is. Az érdeklődés nyilvánult kezdettől fogva, de az idő csak most érkezett meg, hogy nagy örömmel bejelenthessük, hogy a Dávid Ferencz Egylet Budapesten is megalakult. Ez a jelen évnek legnagyobb eredménye. mivel az ott belépett egyleti tagok száma 140. Tehát számbeli és erkölcsi gyarapodásunk van.

A mult évi közgyűlésen buzgó és lelkes elnökünk kiadta jelszavát a Dávid Ferencz Egyleti perselyek érdekében. A szózat nem maradt hatás nélkül. Kolozsvári gyűléseinken mindenik alkalommal szép eredményt értünk el s a fiók egyletekben is egy pár helyen fölkarolták.

Kolozsvári működésünk a már meglevő mederben haladt. Tartottunk két felolvasó gyűlést, melyen Fanghné Gyujtó Izabella öngyűlése a vallásosregényekről olvasott föl, Boros György „Az unitarismus kezdete külföldön. Egyik felolvasásunk az eddigittől eltért annyiban, hogy a New-York disztermében társas összejövetellel volt kapcsolatos. Itt felolvasott Boros György a Niagaráról és szavalt Raffaj Károly.

Házi estélyünket a New-York szállóban rendeztük meglepően szép sikerrel minden irányban. A rendező bizottság buzgó nőtagjaié legyen a méltánylás és elismerés.

Egyletünk titkára a fiók-egyletekkel való érintkezést s ezen az uton az egyleti élet élénkítését több irányban érvényesítette. Budapesten február hónapban szabad előadást tartott, mely alkalmat ottani lelkészünk fölhasznál az egyleti mozgalom megindítására. A kereszturi fiók-egylet ujszékelyi közgyűlésén felolvasást tartott ápril hónapban. Az udvarhelyi fiók-egyletben Vargyason junius hónapban, a Budapesti egylet első rendes közgyűlésén szeptemberben, a mely arról is nevezetes volt, hogy 30 angol hitrokon volt jelen a gyűlésen.

Az egyleti tagok száma kiválóan gyarapodott a f. évben. A budapesti új tagokkal együtt az évi gyarapodás 220.

Az egyleti működést, bár csekély mértékben, kiterjesztettük irodalmi uton is. B. e. Végh Mátyás költeményeiből 9 példányt az unitárius kollegimban a vasárnapi iskolát szorgalma-

sán gyakorlók között kiosztunk. Teljes bibliát 11 példányt, új testamentumot és egyleti kiadványainkat számos példányban ingyen terjesztettük.

Egyleti lapunk az Unitárius Közlöny ez évben, rendszeren, megbővitve jelent meg.

A fiók-egyletek.

Budapesti Dávid Ferencz Egylet nevet vett föl a budapesti egyesület. Viszonya egyletünkhez ugyanaz, a mi a fiók-egyleteké, célja is ugyanaz. Működése Budapest székes fővárosra terjed ki és főadata rendkívül nagy, érdekes és figyelemre méltó Elnöke Ürmössy Miklós miniszteri titkár, alelnökei Perczelné Kozma Flóra urnő, Kozma Gyula igazgató, titkárai: Józán Miklós lelkész, Buzogány Ágnes tanárnő. Választmányja 24 férfi és nő. Alig egy félévre terjedő munkássága alatt nemcsak szervezkedett, hanem működését is megkezdette Első nyilvános közgyűlését már jeleztük Alaptökéje máris tekintélyes összeg.

Az aranyos-tordaköri fiók-egylet munkásságáról nem jött jelentés.

A torockói belügyeivel foglalkozott. Dalköre márczius 15-dikén és szept. 5-én nyilvánosan szerepelt, mindig szép sikerrel. A tagdíjakat egy összegbe fizeti pénztárunkba. Tagjai száma 91.

Az abrudbányai választmányi gyűlést tartott; a templom részére 20 drb. énekes könyvet, a tanköteleseknek tankönyveket ajándékozott. Ünnepi gyűlését a Dávid Ferencz halála évfordulójával kapcsolatban fogja megtartani. A tagok után járó 60%-ot közpénztárából fogja tisztázni év végére. Vagyona 138 k. 77 fillér.

A küküllői f.-e. az ediginél is fokozottabb buzgalommal működött. Közgyűlése Dombón népes és lelkesült volt. A dombói dalkör hatott énekével, Biró Pál egyh. beszédet, Gvidó Béla elnöki beszédet tartott. Felolvasott D. Szent-Mártonban Gvidó Béla esperes, B.-Szt.-Miklóson Nagy Béla, Sároson Szabó Albert. Dalkörök működnek: Dombón, D.-Szt.-Mártonban, B.-Szt.-Miklóson. Alapja 243 k. 96 fillér.

A marosi f.-egylet közgyűlését Ny.-Gálfalván tartotta Kelemen Albert alelnök vezetése alatt. Az elnöki megnyitó nagy hatást gyakorolt. A f.-e. szép könyvtárának a maros-vásárhelyi egyházközség helyiséget ajánlott föl a mely nagy örömmel fogadtatott. Szász András 3 nyári vasárnapi tanítást mutatott be a közgyűlés előtt, Kelemen Árpád két imát. Nagyon üdvös és jó irányu munka volt mind a kettő. A f.-e. vagyonszetele 143 kor. Itt a hátralék nagy.

A kereszturkőri f. e.-ben nagy az erő és a munkakedv. Két közgyűlést tartott nov. 15. Dávid Ferencz emlékére Deák Miklós lelkész egyh. beszédben ecsetelte az eszmét és a nap jelentőségét Göncz Zsuzsika és Varga Dénes szavaltak, Raffaj Irma és Göncz Károly felolvastak; Tóth Vilmos és Szász Ferencz énekeltek. Ápril 12-én Sándor Géza prédikált, Göncz Jolán és Raffaj Károly szavaltak, Dr. Boros György felolvasott. Dr. Jankovich f.-e. egyleti elnök 9 évi lelkes működés után, hivatalos elfoglaltság miatt lemondott, Sándor János igazgatót az egylet megnyerte s tovább haladását biztosította. A tagok száma 130, vagyona 843 kor. Fájdalommal gyászolja egyik vezérferfiát Gyórfi Ferencz lelkész.

Az udvarhelykőri f.-egylet is november 15-én kezdett egyleti működéséhez Recsenyében. Ünnepe volt. Lelkes és főlemelő. Imát Péter Sándor, elnöki megnyitót Sándor Gergely, felolvasást: Kriza Sándor, Dombi János tartottak. Gál József lelkész vegyes dalkörével hatott. Vargyason juniusban Ürmösi Károly szép szónoklata, Sándor Gergely lelkes elnöki beszéde, Ürmösi Károlyné és Bencze Vilma szavolata, Demeter Dénes és Dr. Boros György felolvasása, Ajtai János és társai énekei gyönyörködtettek. E f.-egylet tagokban szépen gyarapodott, tagdíjaival csaknem teljesen rendben van.

A felsőfehérkőri f.-egylet februárban Felső-Rákoson, juniusban Ürmösön tartott közgyűlést. Az első az ujszáz ünnepe volt. Imát Kiss Aladár, beszédet Kelemen György. Költeményt Ozsváth Gáborné és László Gyula, Szabó Mózesné és Kiss Aladár, felolvasást Bibó Samu, Nisztor Joachim tartottak. Közreműködött a dalkör. Felső-rákosi gyűlésén Daniel Eleket, kiváló elnökét gyászolta, ki oly korán s oly váratlanul hunyt el.

A háromszéki f.-e. október 7-én Brassóban rendezett ünnepélyt. Nagy Lajos felolvasott, Bölöni Vilmos és Útő Sándor szavaltak, S.-Köröspatakon nov. 18-án imát Bölöni Vilmos, e. beszédet Lőfi Ödön tartottak, előadást Vaska Béla, szavalt Paluvégi Vilma, Bedő Berta; Vitatkozást tartott József Lajos és Nagy Lajos, énekeltek Székely Zsigmond és Göncz Mihály. Elnökölt Szentiványi Miklós. Kökösbén egyházi beszédet Nagy Lajos, elnököt Kis Sándor, előadást Bölöni Vilmos tartott. Szavalt ifj. Veres György, Benedek Ágnes. Énekelte Székely Zsigmond, Göncz Mihály.

Az ifjusági kör ifju hévvel, sok szép sikerrel dolgozott egész évben Alapszabályát és ügyrendjét a Választmány jóváhagyta. 9 közgyűlése, 9 választmányi és több felolvasást tartott. Kelemen Lajos, Tóth Ernő, György János, Pap Domokos, Pálfi

József, Költő Gábor felolvasók, Raffaj Károly, Gál Miklós, Kationa Ferencz, Ürmösi József szavalók voltak.

November 15 én nyilvános ünnepélyt rendezett, május 5-én nyilvános közgyűlést tartott nagy közönség előtt, szép sikerrel Ifjaink tudnak lelkesedni és akarnak dolgozni. Ezért elismerésünk és méltánylásunk kíséri lépteiket a jövőben is

— A közgyűlés a titkári jelentést örvendetes tudomásul veszi.

2. Murányi Farkas Sándor egyleti tag szavalja költeményét. (Lásd e lap első oldalán.)

— A költeményt a közgyűlés lelkes ovaczióval fogadja és a költőnek meleg köszönetét nyilvánítja.

3. Gálfi Lőrincz pénztárnok felolvassa a pénztári számadást. (Jövő számban fogjuk közölni.)

A választmány jelenti, hogy a pénztárt Arkosi Lajos és Gyulay László választmányi tagok megvizsgálták, rendben találták. Ajánlja a Választmány a pénztárnok fölmentését és elismerés nyilvánítását.

— A közgyűlés a pénztárnoki jelentést elfogadja, határozatilag kimondja, hogy az alaptörvényhez csatoltassék kor és ezzel a tőke koronában állapittatik meg. Pénztárnoknak fáradságos munkája méltatásául köszönet nyilvánittatik

4. József Miklós egyleti tag, a budapesti Dávid Ferencz Egylet titkára, szavalja: „Déva vára“ cz. költeményét:

Déva vára.

— Perczel Ferencznének ajánlva. —

Oriás határkő kelet s nyugat között,
Melyet annyi könnyű, annyi vér öntözött,
Állsz még, oh dicső vár, komor fenségedben,
Késő utód előtt hálás kegyeletben.

Ormaidon pihen tépett vándor felhő,
Bokraiddal játszik nyájas esti szellő;
Csillagok kigyulnak, hold világa dereng,
Lelkem is édes-bús multadon elmereng.

Titán kéz emelt ki anyaföld méhéből
Ködös régiségben, a hová nem ér föl
Merész röptű szárnyán mosolygó képzelet . . .
»Csak az Urnak lelke honolt a mély felett.«

Állasz, oh dicső vár, te élő pyramid!
Nem viszhangozza bár szolgák síralmait
Borongó kebeled, — neked is van gyászod:
Ide börtönözték a *hitszabadságot*.

Még alig pirkadott lelkünkben a hajnal,
Még alig csendült fel ajkunkon tavasz-dal,
Még alig ringatá képed Maros árja,
S mentén alig gyűjte ibolyát a lányka

Elhervadt a virág, kora dér lepé meg,
Ébresztő danából lón hafottf ének;
Örök élet gyöngyét iszap-homok nyelte:
Ellobbant a láng is, az Igazság lelke.

Fejedelmi napunk, az örökkön áldott,
Mindhiába szórt ránk oly pazar világot;
Mindhiába vonzott biboros palástja:
Mihelyt lehanyatlék, megingott a bástya.

Zászlótartó maradt a hit fejedelme,
Az *emberiségért* szent tusára kelve;
Száz csatában edzett, szép magyar próféta.
Ajkán-szívén: »a hit Isten ajándéka«!

Láttad, oh dicső vár, a nagyszerű mámort,
Zúgó szélben hallád a riadó tábort:
»Rajta! fölebb-fölebb!« — a zászlós így kiált —
S megirigyelted a kincses város fiát.

Öröm tüzek gyultak hét büszke bércz fokán,
Viaskodott velök sokáig az orkán.
Fújta, tépte, dúlta . . . s nem tört meg a varázs:
Oltári lángba csap az eleven parázs.

Kitártad előtte szellős sásfészkedet,
Szent falaid közé a harczból érkezett,
S röpiült sasként tovább izzó lelke, álma:
Meghozza gyümölcsét vértanu halála . . .

Mohlepte határkő mult s jövendő között,
Melyet annyi könnyű, annyi vér öntözött,
Állj még oh dicső vár, századokig itten:
Sziklabástyád őrzi az egy igaz Isten.

Budapest, 1901.

Elismerő lelkes éljenzéssel fogadtatott.

5. A Választmány jelenti, hogy a Választmányban 3 évök lejárt Boros Györgyné, Haller Rezsőné, dr. Nyiredi Gézőné, Gyulay László, Iszlai Márton, Kozma Ferencz tagoknak, javasolja a választás megejtését és a helyek betöltését.

— A kilépett tagok a következő 3 évre újból megválasztatnak.

6. A Dávid Ferencz Egylet Központi Választmánya előterjeszti, hogy a kereszturkői f.-egylet meleg ajánlat kíséretében fölterjesztette Raffaj Irma k. a. választmányi tagnak azon indítványát, hogy az Unitárius Közlöny melléklete gyanánt adassék ki egy lap nők számára egyelőre negyedéves részletekben „Nők világa“ czimen, az egyleti tagok önkéntes áldozataiból. A lap, valláserkölesi irányu, szépirodalmi, társadalmi és ismeretterjesztő lenne, a mely jelölne az irányt, adna jó tanácsot és utasítást a nőknek. Reméli, hogy a támogatást minden irányból kilehetue vinni. Hiszi, hogy 200 korona befolyna szives adományokból.

A Választmány az eszmét helyesli, megvalósítása érdekében ajánlja, hogy a közgyűlés bizza meg a Választmányt az indítvány és a kapcsolatos kérdések tárgyalásával és hatalmazza föl, hogy ha jónak látja, a „Nők Világá“-t az Unitárius Közlöny önálló melléklete gyanánt, már a következő újévre adja ki.

Az indítvány mellett pártolólág nyilatkozik Végh Mihály egyleti tag és helyeslőleg a közgyűlési tagok.

-- Közgyűlés a Választmány javaslatát mindeuben magáévá teszi, elfogadja és felhívja a Választmányt, hogy a Nők Világa kiadása érdekében az előkészületeket tegye meg és a mennyiben kivihetőnek találja, a lapot az Unitárius Közlöny mellett már az 1902. évben indítsa meg.

7. Vári Albert megtartja fölolvását: „Az ifjuság szerepe a Dávid Ferencz Egyletben.“

— A felolvasásért közgyűlés elnök indítványára köszönetet és elismerést nyilvánít felolvasónak. (Jövő számban közöljük.)

9. Ürmösi Kálmán egyleti tag indítványozza, hogy a Központi Választmánynak, anuak áldozatkész és buzgó elnökeinek, titkárának, valamint Iszlai Mártonnak, mint az énekkar lelkes vezetőjének fejezze ki a közgyűlés elismerését és köszönetét.

-- A közgyűlés az indítványt általános helyesléssel magáévá teszi.

9. Elnök Mélt. Báró Petrichevich Horváth Kálmán úr a közgyűtést rövid buzdító szavak kíséretében bezárja.

A Dávid Ferencz Egylet énekkara bevezetésül és bezáróul két szép karéneket énekelt a közgyűlés meleg érdeklődése mellett.

Estve 8 órakor a New-York szálló emeleti termében ismerkedési estély tartatott zsufolt házban.

Ünnepélyeinkről.

Fényes napokat éltünk át Kolozsvárott szeptember hónap 21-től—23-ig. Csak egy pár nap, de örökre emlékezetes napok lesznek azok ránk, unitáriusokra nézve. Lelkesített ott és lelkesedett mindenki. A jelenlevők szemeiből sugárzott ki a megelégedés és öröm, hogy jelan lehetett. Ez ünnepek nem azzal tűntek ki, hogy zajosak és fényesek lettek volna, hanem nemes lelkesedéstől duzzadó beszédekben és az ünneplők nagy számában. Jelen volt ott minden egyházközség képviselője egyházi és világi, minden rangu és rendü unitárius és nem a hivatalos megjelenés növelte a közönséget, hanem a szívük után indulók száma. A ki jöhetett: el jött és ha nem is jöhetett el, szellemileg bizton Kolozsvárt volt.

Most pedig megkezdem ünnepélyeink leírását: Legelőször a hálának és kegyeletnek áldoztunk; szeptember 21-én délelőtt a kollegiumba összegyűlve mentünk ki a köztemetőbe Berde Mózsa legnagyobb jótevőnk siremlékének leleplezésére. Egyszerű, lelkesedéstől égő beszédben emlékezett meg Ferencz József püspök urunk a hatalmas jótevőről, bebizonyítva, hogy Berde Mózsa inkább közművelődési czélokra hagyta majdnem egy millióra menő alapítványát, mert neki köszönhető, hogy az új kollegium felépült, hogy szegény szülők gyermekei is tanulhatnak és ő tette le a kolozsvári vakok intézetének alapkövét is. Megemlékezett az egyház eddigi jótevőiről és rámutatott, mint követendő példára, a jótékony szellemre, azzal a kivánságával fejezve be beszédét, hogy mennél többen követnék a Berde példáját. Ezután letette az unitárius egyház koszoruját Koszorut tett le még Daniel Gábor főgondnok úr ő méltósága mint tanítványa és valljuk be, mint követője a nagy férfinak.

A siremlék ritka ügyességgel van megalkotva. Ugy illik a hatalmas jótevőhöz egyszerűségével, nem akarva kimagaslani

a többi közül, de a ki közelébe lép látja, hogy itt nemes nagy férfi nyugszik. Ezután Jakab Elek sirjának leleplezésére mentünk. Itt először Kozma Ferencz tanfelügyelő, kir. tanácsos tartott beszédet az Erdélyi Múzeum Egylet nevében megemlékezve arról, hogy Jakab Eleknek köszönhető Kolozsvár története és Jakab Elek sokat tett egyházunkért is. Azután Szádeczky Lajos az akadémia nevében beszélt, megemlékezik arról, hogy az akadémia kétszer koszoruzta meg az elhunytat életében a levelező és rendes taggá választásával és halálában is kétszer koszoruzta meg, mikor eltemették Budapesten és most midőn elhozták abba a földbe, a melyet rajongással szeretett. Utána Ferencz József öméltósága beszélt, megemlékezve róla, mint legjobb barátjáról és összekapcsolva a két hálaünnepélyt, azt mondta, hogy előbb az egyház anyagi jóltevője sirjánál rottuk le a kegyelet adóját, most pedig a szellemi jóltevőjénél. Ezután egy pár szóban emlékezett meg Szvacsina Géza polgármester ur, Kolozsvár városa nevében koszorut tett le.

Síremléke egyszerű márvány, mintegy hirdetve a viharos életü, de helyét mindig megálló történet író, ki Szádeczky Lajos tanár ur szavai szerint egyik kezével csinálta a történetét, a másik kezével írta annak a történelmét. Mindkét síremlék leleplezésnél Iszlay Márton énektanár vezetése mellett énekelt a kollegiumi ifjusági énekkar.

Délután tartotta közgyűlését Báró Petrichevich Horváth Kálmán elnöke alatt a Dávid Ferencz Egylet. Az ifjusági egylet énekkara felemelő énekkel kezdte meg a gyűlést. Ezután beszélt Báró Petrichevich, ki magvas beszédében mintegy a hallgatóság elé állította ugyszólván egész történelmünket. Utána Murányi Farkas szavalta „Mózes csipke bokra“ czimü költeményét. Fáradhatatlan költőnk e derék költeményében szépen bucsuzik el a régi kollegiumtól. Utána Boros György titkár tette meg évi jelentését, melyből örömmel láthattuk mindnyájan, hogy a Dávid Ferencz Egylet hatalmasan emelkedik ugy erkölcsileg, mint anyagilag. Utána a pénztárnok tette meg jelentését, a melyből szintén az anyagi haladást láthattuk. Ezután Józán miklós szavalta „Déva vára“ czimü szép költeményét, melyben a nagy mártýrról, vallásunk nagy alapítójának vég-

napjairól emlékezik meg meghatóan. Ezután előadta Dr. Boros György titkár a székelly-kereszturi kör indítványát, melyben Raffaj Irma kisasszony indítványozza, hogy az Unitárius Közlöny melléklapjával negyedévenként jelenne meg egy melléklet kizárólag a nőknek szánva. E szép indítványt, mely az unitárius hölgyeknek az egyházhoz való igaz, hű ragaszkodását oly magasztosan tünteti fel s melylyel elérhetjük azt, hogy az egyetlen azon hölgy tagjai, kiknek műveltségüknel fogva olvasmányra van szükségük, de vagyoni helyzetük miatt nem járathatnak külön, lapot ezáltal e szükségét csekély anyagi áldozattal kielégíthetik, az indítványt a közgyűlés örömmel fogadta el Utoljára felolvasta Vári Albert az „Unitarismus és az ifjuság“ czimű értekezését, mely értekezés pontja volt a gyűlésnek. Hatalmasan érvelt a hitszabadság jelszava és annak követése mellett azt mondván, hogy ez a jelszó a legalkalmasabb arra, hogy kifejezze a mit és a mely eszközökkel tennünk kell, s erős meggyőződés hangján mondta, hogy ha ezt követjük, úgy elérhetjük azt, hogy templomaink megtelnek hívőkkel és az unitárius vallás meghódítja a világot. Beszédje után ismét az énekar énekelt fenkölt buzgósággal. Ürmössy Kálmán indítványa következett, melyben köszönetet kér szavazni az elnökségnek, Boros György titkárnak, Iszlay Márton énektanárnak és a jól szervezett ifjusági énekkarnak jegyzőkönyvileg való megörökítéssel s ezzel a gyűlést sz. elnök bezárta. Ürmössy Kálmán ez indítványa az összes jelenvoltak közös akarata volt, a mi abból is látszott, hogy a legnagyobb lelkesedéssel fogadták. Este nyolczkor a New-York szálloda emeleti éttermében volt vacsora és utána oly jól sikerült táncz, hogy akárhány bál nem sikerül oly jól. Pedig a terem a sokaság befogadására kicsiny volt s egyik kis fülkéjében és az asztalok közt volt üres hely, a hol tánczolhatott a fiatalság. De a kedélyes, nem erőltetett táncz, a mint e vacsorán tapasztaltam, kis helyet kíván. S e mulatság szép példája annak, hogy mulat az, a ki szem előtt tartja az erkölcs és szerénység kívánalmait, nem tulozva sem egyik, sem másik részről.

22-ike volt tulajdonképpen a fő ünnepünk. Reggel nyolczkor volt az Egyház Fő-Tanács ülése, melyen Ferencz József

püspök úr öméltósága beszélt, megemlékezve, hogy a XX. században ez az első gyűlése az Egyház Fő-Tanácsnak s egyszerűs mind az új épületben is. Imát mondott Kelemen Albert, megemlékezve imájában a régi és az új collegiumról Isten áldását kérte működésükre. Ezután ünnepélyes istentisztelet volt, melyen az imát és beszédet Péterffy Dénes Kolozsvár érdemes lelkésze mondotta lelkesedve és lelkesítve, a szentírásból Pál levelének, melyet Thimoteushoz írt, választva ki e pár sorát: „Legyetek megalázkodók és bővölködők“ s meggyőzött minket hallgatóit, példát állítva elénk, hogy ez nemes tettekre vezet és hogy ez bennünk unitáriusokba meg volt mindig és meg van s remélhetőleg meg is lesz. Szépen énekelt az ifjusági énekkar. Ezután a másik templomba, a collegiumba mentünk át és a Hymnus lelkesítő hangjai mellett megkezdtük a collegium megnyitásának ünnepét.

A püspök ur mondta el egyszerű, lelkesítő és nemesítő imáját, melyben az Isten áldását kérte királyunkra, a hazára, a collegiumra és az ifjuságra. Ezután id. Daniel főgondnok ur mondott megnyitó beszédet, utána báró Petrichevich Horváth Kálmán üdvözölte a képviselőket. A collegium történetét szépen és nemes gondolkozásra vallóan mondta el Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő átadva az intézetet dr. Gál Kelemen igazgatónak azzal, hogy ugyanoly buzgalommal viselje gondját, mint elődei. Erre dr. Gál Kelemen fejtette ki hosszú és részletes nézetét az intézet vezetésére nézve. A leglelkesítőbb mozzanat a zászló átadása volt, midőn az a diszes hölgyközönség, élükön egyik leglelkesőbb és nemes eszmékért rajongó unitárius hölgynek Fang Erzsébet öngagságának szavai mellett átadták zászlójukat. Azok az egyszerű, keresetlen, igaz szívből jövő szavak mindnyájunk szívét meghatották. Talán egész Magyarországon páratlanul álló zászló A zászló képét és leírását közli az „Unitárius collegium írásban és képekben“ cz. könyv, melyet Dr. Boros György ez alkalomra adott ki. Lelkesítő volt e napon az is, hogy a katonaság, az összes egyházak, a kormány, egyetem és város képviselve volt. Megható volt a disz-okmány elhelyezése, melyet Ferencz József püspök urunk helyezett el a főkapuval szembe levő falba.

Meg kell itt emlékeznem a kollegiumról. Nem akarom annak berendezését részletesen ismertetni, a ki lelkesedik a szép eszméért, megismerheti annak kiadott történetéből.* Egyet azonban nem mulaszthatok el, hogy el ne mondjam, hogy berendezése valóságosan a reális idealizmus vagyis az igaz idealizmus megtestesülése; a helynek ügyes kihasználása, gondoskodás a jövőről, mind jellemzik az intézetet s merem mondani, hogy legtokéletesebb intézetei közé tartozik kedves hazánknak.

Ezután volt a disz ebéd. Valósággal megfelelt czimének. Mert ki ne emlékeznék a jelenvoltak közül püspök urunk ő méltóságának köszöntőjére, melylyel poharát dicsőségesen uralkodó királyunkra emelte; vagy Fekete táblai elnök urnak köszöntőjére, melylyel a kormányt éltette. Nevezetes két köszöntő volt még, melynek joggal tulajdonithatunk feltűnő és örvendetes haladást. Bartok György evangélikus református püspök uré, ki magasztos köszöntőjében mintegy kibékítette egyházunkat képviselt egyházával, bevallván, hogy eddig ellenséges táborban volt, de most, mint jó barát közelit egyházunkhoz s élteti püspökünket Ferencz József ő méltóságát, a ki vele, ha nem is ugyanazon jelszó, de mégis ugyanazon zászlóval, tudniillik a hitszabadság zászlajával küzd az egyházért és a ki szintén a legfenségesebben, Krisztusban hisz. A második Palkovics altábornagy beszéde volt, a ki mint a honvédség, illetve a hadsereg képviselője emelte poharát a kollegium igazgatói és tanári karára, buzdítva, őket, hogy neveljenek az országnak hű hazafiakat és jó katonákat. S ezen kívül hány és hány szép, magasztos eszméktől fenkölt köszöntő hangzott, ki tudná leírni. A betű meg ő, a lélek az, mi felelevenit, mondta Jézus s ma tapasztalhattuk, hogy igazak e szavak, mert mindenki lelkének minden érzetével mondta el azokat. S a hallgatókat ezzel felelevenítették.

A 23-iki ünnepségen Ferencz József püspök ő méltósága és méltóságos idősebb Daniel Gábor főgondnok arczképét leplezték le. Egyházunk e két kimagasló tagjának érdemeit szép beszédben méltatta Báró Petrochevich Horváth Kálmán főgondnok. Mindkét férfiú az őt megillető ruhában van levéve. A

* L. Boros Gy. az Unitárius Kollégium irásban és képekben.

püspök ő méltósága püspöki palástban és a nemes gondolkozású főgondnok őt méltán megillető magyar nemesi ruhában. Megható volt mindkét férfiú köszönete, látszott rajtuk, hogy mindazért a fáradhatatlan buzgalomért, a melyet 25 éven át kifejtettek, méltó jutalmat látnak abban a vonzalomban és ragaszkodásban, melyben őket az unitáriusok ily kézzel foghatólag részesítette. Adja az ég, hogy sokáig vezethessék az egyház ügyeit ezután is. Ezután leplezték le Berde Mózsa arczképét mélsóságos püspökünk szavai kíséretében, a melyet mindnyájan állva hallgattunk végig, hogy ezzel is tiszteletünket fejezzük sok jeltevőink közül a legnagyobb jóltevőnek. S most, midőn az ünnepélyek lezajlottak, ismét megnézlek téged hatalmas alkotmány, hogy elbucsuzzak tőled a viszontlátás reményében Téged, a te megalkotásodat ünnepeltük három napon keresztül s ha meggondoljuk, hogy még a legtöbb reménnyel megáldottak sem álmodták, hogy ily kollegiumunk legyen, megérdemelted az ünneplést. Mily fényes vagy! A követelményeknek a legszigorubb kritika mellett is megfelelsz, de én nem keresem, hogy egészségi, építési, vagy paedagogiai szempontból megfelelsz-e. hanem állítom, hogy erkölcsszempontból megfelelsz eunek is. Ha valaki az új kollegium előtt elmegy, elmegy a régi előtt, ha nem is tényleg, de lelkiileg igen s így ez már takarékoszágra tanítja, látom, hogy mint lehet takarékoszággal halhatatlanná lenni; de el kell mennie templomunk mellett is, mely arra tanít, hogy a miut a régiből az ujba, a templom előtt kell elmennünk, ugy életünk minden mozzanatában a hit kell, hogy vezessen. Vagy nézzük meg a kollegium négy utcáját. Az épület előrésze Kossuth Lajos-utczára néz, a házáját rajongással szerető nagy honfi nevéről; a bal oldalon Dávid Ferencz-utcza az igaz vallásosság és a hitszabadság fenséges bajnokának nevéről nevezve el; jobb oldalt Berde Mózsa-utcza az unitárius egyház legnagyobb jóltevőjéről és a kitüzött célra vasakarattal törekvőről, ki minden guny, sőt rágalmazás ellenére is célját elérni törekedett, s azt el is érte; a Kossuth Lajos-utczával párhuzamosan a Brassai-utcza huzódik, szellemi óriásunkról nevezve el. De lépjük be a kollegiumba jobbra Brassai, balról Berde Mózsa szobbra áll, hirdetve a kollegium

szellemi és anyagi megalkotójának örökké élő nevét. Lépünk az első emeleten levő diszterembe, ott vannak legnagyobb püspökeink relief képei, vagy a tanácsteremben ott van egyházunk mostani két nagy vezetőjének és Berde Mózsának arcképe S tekintsünk arra a zászlóra, a melyet unitárius nők adtak. E zászló a hitre, a tudomány szeretetre, szellemi és ha kell tényleges harcra, a nők iránti tiszteletre tanítja az ifjúságot. Ime, mily felséges anyag áll ifjaink rendelkezésére s oly anyag, a mit mindennap láthatnak, a miből nem csak tanulhatnak, hanem abban gyönyörködhetnek is Bárcsak feltudnák fogni azok értelmét, mikor elhaladnak az intézetet körülvevő utcákon, gondolnának arra, a kiknek nevét azok viselik, mikor a kapun belépnek vagy a diszterembe és tanácsterembe, ne csak szobrot és képeket látnának, hanem azoknak szellemét, kiket azok halhatatlanná tesznek és ha a zászlót megnézik, ne csak a betűt olvassák, hanem lelkükbe vennék fel, mert a betű megöl, a lélek az, a mi megelevit. Kívánom, hogy úgy legyen.

Budapest

Ujvári László.

Budapest.

Nem egyhamar fogjuk elfeledni szeptember 1-ső napját mi budapestiek. Nagyon szép nap volt az nekünk. Az angol vendégsereg felénk fordította egész Budapest figyelmét. Még ellenségeink is észrevették, hogy az unitáriusok számot tesznek a fővárosban, mert olyan összeköttetések vannak, a melyeknek értékét nem lehet nem méltányolni. Az angol karaván egy hatalmas nemzet rokonszenvét és szeretetét hozta a magyar fővárosba és ki sem számítható a jövőre irányuló hatása a most kötött újabb szövetségnek. Ám a mi vezetőink is megtették a tenni valót. dr. Székely Ferencz gondnok, Józán Miklós lelkész, Márai. dr. Ürmösi, dr. Korchmárosné, Buzogány Ágnes és mások hűségesen állottak szolgálatjukra. Szept. 1-én istentisztelet volt. Tömve volt templomuuk. Az angolok kedvéért Józán lelkész beszédje tartalmát angolul kinyomatva adta kezökbe A beszéd szép volt. Templomozás után dr. Bedő Albert egyházi gondnok köszöntötte az angolokat.*

2 ↴ Délután volt a D. F. Egylet közgyűlése a templomban. Ekkor is tömve volt Ürmössy Miklós buzgó elnökünk igazán elragadó szép és lelkes beszéddel nyitotta meg a gyűlést. Annnyit

* Beszédjét más helyen közöljük.

mondhatunk, hogy Ürmössyvel az Egylet rendkívül szerencsésen járt, mivel tappable ember, és minden jóra és szépre fogékony. Szép jelenés volt, midőn az elnöki üdvözlésre az angol vendégek nevében válaszolt Miss Tagart, ez a szív és lélekből álló nő. Azután dr. Boros György tartott felolvasást: Az unitarismus missiója Magyarországon. A felfogás tiszta, a helyzetet megvilágosító s általában olyan kép ez, melyből láthatják az unitáriusok, mit kell tenniök. A közgyűlés elismerésül tiszteleti elnökké választotta a felolvasót, később a választmány egy szép ezüstkoszorúval lepte meg az egylet körül szerzett érdemei elismerésül. A közgyűlés az összes angol vendégeket tiszteleti tagokká választotta. Gyűlés után kellemes tea oszonna volt a papi lakban Perczel Ferenczné alelnök és számos lelkes nő közreműködésével.

Árn.

Angol hitrokonaink üdvözlése Bedő Albert részéről.

A budapesti unitárius egyház nevében és megbízásából van szerencsém üdvözölni az angol postai missio kezdeményezésére hozzánk utazott s itt levő angol hitrokonainkat, mint Krisztus szeretetének egyházában s velünk együtt élő testvéreinket, az unitárius hit boldogító erejéből keblünkben fakadó legőszintébb tiszteletnek és a hitbéli szeretetnek legmelegebb érzésével.

Felemelő, bátorító és boldogító is reánk magyar unitáriusokra, s nevezetesen budapesti egyházunkra is, a hitbéli testvériségnek az az életerős köteléke, mely az Angol és Magyar unitáriusokat régi időktől fogva a testvéries szeretet kapcsolatával fűzi egymáshoz. Már többször volt a magyar unitárius egyháznak szerencséje angol hitrokonaink képviselőit kebelében üdvözölhetni, s közelebbről is, alig egy lustrumot megelőző idővel előbb, ezredéves nemzeti ünnepélyünk alkalmával tartott nemzetközi unitárius Conferentia napjaiban, velünk tanácskoztak az igaz hitnek és az igazi szeretet valásának javára és előmozdítására.

Együtt éreztek velünk és segélyökkel jöttek hozzánk a mi szeretett angol hitrokonaink akkor, midőn reánk a megpróbáltatások és szenvedések napjai nehezettek, s miként jelenlétükkel fényesen tanúsítják, most is együtt éreznek velünk, midőn mi a culturalis fejlődés útján haladhatva Isten egyházának az unitárius hitelvek szerénti építésében munkálkodva, itt a magyar nemzet fővárosában az unitárius hitélet megerősítésében és terjesztésében, a részükről nyert anyagi segítséggel is támogatva, lankadatlanul fáradozunk.

Legyenek azért a keresztyeni szeretet testvéries örömeivel köszöntve tisztelt uraim és hölgyeim, hogy a hosszú és terhes utazás fáradalmaitól vissza nem rettenve, eljöttek ide hozzánk, hogy a magyarok hazáját és nemzetünket megismerhessék, s ezekkel egyetemben minket is, mint Önöket Krisztusban szerető testvéreiket láthassanak. Vezesse el utjokban a gondviselés szerencsésen a Magyar Unitárius egyház központi kormányzatának székhelyére: Kolozsvárra is, hogy megismerhessék az emberiség javára szolgáló tudományoknak tanítására s az unitárius hitelveknek hirdetésére emelt azt az új székházat, azt az új kollegiumot, melyet nehéz anyagi áldozatok árán és jövőre is elvállalt súlyos terhek viselésének kötelezettségével, de hitbéli buzgóságunk áldozatkész munkásságával építettünk, s mely unitárius ősi jelszavunknak a „Mysis et Virtutibus“-nak kapuja felett való hirdetésével tanusítja, a mindannyiunk lelki megelégedését s ezzel boldogítását előmozdító s önök részéről is hozzánk hasonlóan követett unitárius hitvallásnak életét, erejét és haladását!

Ha pedig utazásaik célját elérték, örködjék az isteni gondviselés a felett is, hogy szerencsésen érkezhessenek szeretett hazájukba és családjaik körébe vissza, a hol aztán mondják el szeretteiknek a mi hitrokoni üdvözléteinket, polgártársaiknak pedig azt, hogy a magyarok is jól ismerik a nagy angol nemzet tudósainak, költőinek és íróinak genialis munkáit s világot hódító szellemük nagysága előtt tisztelettel hajtják meg elismerésök zászlaját, és aztán mondják el még azt is, hogy itt távol a kelet kapujánál, a nagy Duna mellett él az a magyar nemzet, mely *ezer évet* meghaladó idő óta küzd, áldoz és harczol a keresztyén polgárosodás és a népek alkotmányos szabadságának érdekében, és a mely nemzet fiai egyik részének kebelében, a protestans hit fejlődésének első idejétől kezdve, él az unitárius vallás, a melynek követhetéséért és fenntarthatásáért a reájuk nehezedő sok üldözést és sanyargatást hősies megadással viselték, csupán azért, hogy templomaikban a Mindenható szent lelkének megvilágosító erejével az „Egy Isten dicsőségére“ „In honorem solius Dei“ imádkozhassanak!

Isten áldja, óvja és vezérelje utjokban szerencsésen szeretett angol hitrokonainkat!

Az angolok nálunk.

Majdnem három hétre terjedett időig volt hazánk vendége 31 angol. Miss Tagart, ez az okos, kedves és szeretetreméltó nő, az angol unitárius Missio társaság elnöke, volt a társaság lelke. Ő volt a vezér, ő szedte össze e nagy serget, ő adta ki

számukra az úti szabályokat, az útirányt és ő vezérelte el egészen Kolozsvárig. Londonból indultak augusztus 23-án, Drezdában időztek huzamosabban és Bécsben. Itt már a magyar vendégszeretet fogadta. Józan Miklós budapesti lelkész elejőkkbe ment és vezette a császári városban. Budapestre aug. 29-én érkeztek. A budapesti egyházközség a vásátnál várta ifj Székely Ferencz angolul üdvözölte és azután elszállásolták őket az István főherczeg szállóba. A szép fővárost a Kárpát-egylet vezénylete alatt nézték meg kitünő terv szerint, melyben a Kárpát-egylet budapesti elnöke dr. Erődi Béla úr nagy hála kötelezte őket is, az unitáriusokat is.

Aug. 31-én csatlakozott hozzájuk lapunk szerkesztője dr. Boros György is s egész Kolozsvártól hazatértökig vezérelte és igyekezett feleltetni a hosszú út viszontagságait. A budapesti egyházközség szept. 1-ső napját tette ünneppé számukra. Dél-előtt templomozás volt. Józan M. lelkész kedvesen lepte meg őket az istentisztelet rendjének angolul kiadott mutatójával, mely egyszersmind a beszéd kivonatát is tartalmazt. Dr. Bedő Albert gondnok az egyházközség nevében üdvözölte, máshelyen közölt kiváló értékű beszéddel. Az egyházközség tagjai vendégszeretettel halmozták el minden lépésnél.

Szeptember 1-én délután a budapesti Dávid Ferencz Egylet tartotta első rendes közgyűlését nagy érdeklődés mellett. Ürmössy Miklós az egylet lelkes és áldozatkész elnöke nagyszabasu beszéddel nyitotta meg a közgyűlést. Mindenkit meglepett az a mély vallásos érzés, a mely átlengette Ürmössy egész beszédét. Előadása szónokias, fenkölt. Nagy hatást ért el minden irányban. Üdvözölte az angol vendégeket és indítványozta, hogy az egylet tiszteleti tagjaivá választatassanak, az indítvány egyhangulag nagy lelkesedéssel fogadtatott el.

Szept. 2-án elindultak Aradra, onnan Déva, Vajda-Hunyad, Torda, Torozkó és Kolozsvár felé. Mindenik helyet megnézték, élvezték. Kolozsvárt szept. 5-től 9-ig időztek. Sok minden meglepte őket, de ők is megleptek minket a saját nyelvükön és szokásaik szerint tartott istentisztelettel. De erről és sok egyéb-ről csak a jövő számban adhatunk tudósítást. Ekkor közölni fogunk többektől cikket meg beszédet.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— Ő cs. és ap. királyi Felsege a haranglábi unitárius egyházközségnek diploma felépítésére legfelsőbb magánpénztárából 200 korona segélyt adományozott.

— Daniel Gábor főgondnokhoz egy 1901. Aug. végén keltezett „igaz hivei“ aláírással ellátott névtelen levél és ahoz

csatolva egy beadvány érkezett. Főgondnok ur a levélben megnevezett egyéneket összehívta és velök a beadvány tartalmát és abban foglalt kérést közölte. A meghívottak egyhangulag abban állapodtak meg, hogy a beadványban foglalt kérés, annak hangja és névtelen volta miatt nem tárgyalható. (Megbízásból közöltük. *Szerh.*)

— **Dr. Bartók György** ev. ref. püspököt mindig tisztán gondolkozó és melegen érező férfiúnak tartottuk, de az új kollegium ünnepei alatt tanusított föllépése és a diszében mondott pohárköszöntője minket is, valamint másokat, nagyon kellemesen lepett meg. A barátságna, a keresztény testvériségnek oly meleg jobbát nyújtotta felénk, a melyet lehetetlen nem fogadnunk őszinte bizalommal és szeretettel, mint testvérek a testvértől, a kiket sem a vallásos élet czéljaiban, sem a hazafias törekvésben nem választ el semmi. E szózatot, reméljük megfogják érteni a Bartók püspök hívei és Ferencz Józsefé is. Legyen közöttünk egység a szeretetben és a jó keresésében! A fenkölt szellemű püspök legyen üdvözölve!

— **Dr. Bedő Albert** az egyházi szónoklatért! Hogy Bedő Albert valóságos ember és papfiu már több ízben megbizonyította. A Szentabrahámi-féle Summa Universale theo. czimű művet ő fordította magyarra; az unitárius vallás hatását a jellemre, ő írta meg s a közelebbi Főtanácsot is Dr. Bedő lepte meg egy talpra esett pályadíjával. 100 koronát tett egy husvétii egyházi beszéd megírásáért. Gratulálunk már csak az eszméért is!

— **Az ifjuságért.** Nemes föllángolást kapott az a szeretet, a mely a székely unitárius ifjuság jövőjét nemzeti érdeknek tekinti. A kolozsvári unitárius kollegium megnyitása adta meg a kitünő alkalmat. Daniel Gábor főgondnok ur szava és buzdító példája követőkre talált. Ferencz József unitárius püspök és szeretett püspöknénk a püspök 25 éves jubileuma emlékére 2000 korona alapítványt tettek. Báró Petrichevich Horváth Kálmán, ez a nemeslelkű és nagy szívu főur egy egész konviktusi ösztöndíjra tett; 8 évi 200 koronát; Benkő Mihály egyháztanácsos, takarékpénztári igazgató 4000 korona alapítványt tett; a bölöni egyházközség 5000 koronát; Szentiványi Gyula köri gondnok 210 kor. évi adományt, tehát egy teljes konviktusi díjat; az 1874-ben végzett osztálytársak nevében: Dr. Boros György, Daniel Lajos, Faluvégi Áron Göncz Károly, Lévy József ügyvéd, Márkos András Nagy János lelkész, 1000 koronát ígértek a jövő tanévre fizetendőleg; Józan Miklós budapesti lelkész 210 koronát ajánlott föl évenként; Szentiványi Gyula és 3 osztálytársa 100 koronát adományoztak. Heltai Ferencz 220 kor., Dr. Brandt 40 kor., Vas István 30 kor., 1860-beli oszt., társak Szentiványi Gy., Csegezi M. 30 kor., Mózsa A., Nagy Gy. 100 kor., Deák Lajos 40 kor.

— **A régi diákok.** Sok szép és elragadó jelenet játszódtott le az új unitárius kollegiumban szeptember 21—24. napjain, de olyan nagyszerű és páratlan talán egy sem volt, mint a régi tanulók találkozója szept. 21-én estve 6 órakor. Id. Daniel Gábor rendezte. Az ő szavára hívtak össze a volt diákok és jórészt megtöltötték a tornacsarnokot. S milyen látvány! A fehérbe vegyült Daniel, az 50. papi évet jubilált Albert János, a szintén jubiláns Lófi Áron, Nagy Lajos, Ferencz József, Szentiványi Gyula! Mindenik magas koru és magas állásu egyéniség! Aztán egy-két száz középkorú és egy egész sereg ifju, gyermek-ember egy eszméért hevülve. Daniel Gábor tett előterjesztést. Ő sokat töprengett azon, hogy lehetne az ifjuság szükségain az új kollegiumban segítni. Legjobbna láttá, hogy az Unitárius Közlöny jelszava értelmében találkozóra kerje az unitárius kollegiumban végzett összes diákokat. Nagyon sokan jelentek meg. Ohajtja, hogy az összetartás, egység és szeretet szelleme hassa át az egészet és egymást szeretve, tisztelve legyenek hí és jó barátok ezután is. Szeressék az új kollegiumot s áldozzanak rája. Főlszólalására megnyilatkoztak

a szivek és ajkak és szépen adakoztak, úgy, a mint fönnebb olvasható. Egy bizottság alakult elnöke Daniel Gábor (1842.) pénztárnoka Benczédi Gergely (1862.) titkára Dr. Boros György (1874.) főjegyzője Kovács Kálmán (1901.), tehát az egész csoportnak eleje, közepe és legifja. Megbízott, felhívás küldetik szét a volt osztályoknak egy-egy tagja az eszme terjesztésével.

— A hittanhallgatók új életet kezdenek az új kollegium I. emeletén a templom során. A dékáni szoba mellett van a háló, 20 ágygyal, a dolgozó 16 asztallal ugyanannyi szekrényvel. Azon kívül van két tanterem és egy kis olvasó szoba. Az I. évre 6 hallgató iratkozott be, a II-ra 4, III-ra 6, IV-re 2. Ezek közül egy rendkívüli hallgató, kettő magántanuló. Az intézet ünnepélyes megnyitása szept. 29-én d. e. történt a theol és gymn. tanárok teljes számu jelenlétében. A hallgatók „Erős várunk“ éneklésével kezdették. Adámossy Gábor IV. éves szép imádságot mondott; a főt. püspök ur buzdító megnyitóval kötötte szívökre az új idők nagy fontosságát. Dr. Boros Gy. dékán felolvasta a fótanácsilag jóváhagyott szabályokat és fölhivta a hallgatókat lelkes munkásságra.

— Három könyv jelent meg egyszerre az unitárius piaczon. Mind a három az új kollegium megnyitására. Benczédi Gergelytől Berde Mózsza, a nagy alapító, életrajza egy arcképpel. Az E. K. Tanács adta ki és a Fótanács tagjainak ingyen emlékül adta Dr. Boros György-től „A kolozsvári unitárius kollegium irásban és képekben“. Ez a szerző tulajdona. Ara 1 kor. Nagy Lajos ny. tanártól költéményei, a mely tartalmazza a megnyitó ünnepélyen elmondott ódát is. Ez is a szerző tulajdona. Ara 2 korona. Ebből is látható, mily nagy esemény volt az unitárius egyház és iskolák történelmében a kollegium megújulása. Az írók megtették a magukét, most már az olvasó közönségtől függ, hogy az írók ne csalatkozzanak reményükben.

— Az unitárius kollegium irásban és képekben. Az új kollegium megnyitásának írott, tehát állandó emléke. Tartalmaz két részletes leírást, egyiket a régi iskoláról, egyet az újról. 17 életrajzban elmondja a régi kollegium történelmét. Az életrajzok a régi jelesekről szólnak. Azokról, kiknek relief szobra ékesíti a disztermet: János Zsigmond, Dávid Ferencz, Szentábrahám Mihály, Lázár István, Daniel Elek, Petrichevich Horváth Ferencz, Koncez János, Székely Sándor, Körmöczy János, Bölöni Farkas Sándor, Augustinovicz Pál, Kriza János, Mikó Lőrincz, Nagy Elek, Berde Mózsza, Brassai Sámuel, Ferencz József. Az új kollegium leírása mellett ott van a mester: Lákei Lajos képe és életrajza, a lányok lobogója képen és Fangh Erzsébet bájos leírásában. A multat és jelent ismerteti. Unitárius ember ezt a kis könyvet nehezen nélkülözheti. Ara 1 kor. Lapuuk utján megrendelhető.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az egylet pénztárába f. é. augusztus 15-től szeptember 18-ig rendes tagsági díjat fizettek: Márkos András Segesvár 98—903-ra, Kovács Gézáné Kolozsvár 902-re, Pálfi Márton, Dr. Gál Kelemen Kolozsvár 900—901-re, Kozma Ferencz, Kövári László, Kenessey Béla, Lakatos Ferencz, Dr. Léhman Róbertné, Mikó Imréné, Mikó Imre, Mina János, Molnár Sándor, Mózes András, Müller Gyula, Özv. Májay Istvánné, Nagy Gyula, Orbok Mór, Pákei Lajos, Pataki Istvánné, Sárdi Lőrincz, Ulár Pál, Vécsei Sámuel, Dr. Veress Lajos, Dr. Veress Vilmos, Dr. Váradai Aurél, Dengyel Jánosné, Dr. Gálffy Endre, Kovács Ábrahámné, Inczeffi Tamás, Benkő Mihály, Dr. Bálint Gábor Kolozsvár 901-re, Czakó József, Dengyel János Kolozsvár 900-ra, Gál János Szász-Lóna 99—901-re, Péter János Mikeszásza 901-re, Iszlai Gábor Kakasszék 901—902-re.

Előfizetési díjat fizettek: Deák József Sarkad, Sárdi Klára M.-N.-Csán, Szekula Ákos, Dr. Weisz Miksn, Bleha Jánosné Kolozsvár, Szakács Ferencz Offenbánya 901-re, Péterfi Lajos Páncsova 901-re.

A küküllőköri fiók-egylet pénztárába fizettek: Molnár János Ádám 99—900-ra, Kiss Sámuel Széplak 900 - 901-re, Útő Lajos Dombó 900—901-re, Emke Daloskőr, József Dénes, Miklós Sámuel, Székely György, Székely Sámuel, Székely Márton, Miklós Sámuel ifj., Dombó 901-re, Unitárius Egyházközség D. Szt.-Márton 900—901-re, Nagy János Harangláb 99—901-re.

A felső-fehéreköri fiók-egylet pénztárába fizettek: Nagy Elekné Baróth, Sipos Ignác, Nagy János Ürmös 900-ra, Nesztor Joachim Hévíz 99—900-ra, Gál Pál Ágostonfalva, Szilágyi Sándor, Szilágyi Sándorné Ürmös, Gál Pálné Ágostonfalva, Gyulai Lajos Köpecz 900-re.

A keresztköri fiók-egylet pénztárába fizettek: Pap Gergely Sz.-Udvarhely, Kovács Sándorné Zilah, Pap Mózes Sz.-Keresztur, Végh Mihály Rava, Unitárius Egyházközség Rava 1901-re, László Péter Siménfalva 901—902-re, Péterfi Mihály Sz.-Abrahám 98—901-re, Péterfi Mihályné 900—901-re, Tóth Vilmos 901-re.

Az abrudbányai fiók-egylet pénztárába fizettek: Mózes Mihály, Geley Kálmán, Rákosi István, Özv. Rákosi Józsefné, Mikó Dezső, Mikó Dezsőné, Mikó Tilda, Arlov Viktorné, Özv. Dr. Nagy Károlyné, Mózes Mihályné, Máté Albert, Dr. Ürmösi Károly, Képes Lászlóné, Veress Ferencz, Ürmösi Sándor, Ivánovics Ferenczné, Szabó György, Kővári József, Szász Eszter, Gálfi Györgyné, Nikl János, Melis István, Ráczkövy Lajos, Ifj. Ötvös Mártonné, Kövér Jánosné, Miski János, Biró Ferencz, Keller Józsefné.

Az egylet perselyébe ajándékozott Deák József ur Sarkadról 60 fillért. Fogadja az egylet köszönetét.

Kolozsvárt, 1901. szept. 15-én.

Gálfi Lőrincz,
pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek. Lelkész urnak. Igaza van, ha méltatlankodik a miatt, hogy az ottani iskola még csak tél-túl nyílt meg, de tanítás nincsen benne. Ez szomorú s szinte bihetetlen dolog a XX-ik száz elején. Jó lenne meg orvosolni, mert az az ártatlan ifju nemzedék vallja kárát! — Többektől türelmet és elnézést kérünk, hogy az alkalmi cikkek miatt közleményeiket ki kellett hagynunk ebből a számból. — F. és K uraknak Helyt. „Az unitárius kollegium irásban és képekben“ könyvnek folytatása lesz „Az unitárius egyház tanácsa irásban és képekben“, a mely egyházunk szervezetének számos változatait, vezető egyeneit és érdemi határozatait fogja tartalmazni. P. T.-né. Teljesen igaza van, de azok a bizonyos jó urak nem egyébre, csak mosolygásra érdemesek. A miskolci gyűlésről megfogunk emlékezni,

A nyomda csak a néma ólom betűkkel, gépekkel meg a festékekkel bajlódik, s mégis egy lap élénksége, tetszetős alakja, olvashatósága jó részt tőle függ. No meg a pontosság is. Az Unitárius Közlöny nyomdája, mely a Gámán János örökösének tulajdona, a régi kollegium épületébe költözött. Gépjei ott zakatolnak a konsistorium helyén. A betűket a 33-ik sz. tanteremben szedik, mert most már rendben vannak. Október hónap első napjaiban költözött át s e miatt szünetelt a munka és késett a Közlöny. Olvasóinktól a nyomda és a magunk nevében szives elnézést kérünk.

TARTALOM: A Mózes csipkebokra. (Költemény.) Murányi Sándor. 241. l. — Elnöki beszéd. Br. Petrichevich Horváth Kálmán. 244. l. — A Dávid Ferencz Egylet XVI-ik közgyűlése. 254. l. — Déva vára (Költ.) Józsan Miklós. 257. — Ünnepeleinkről. Ujváry László. 260. l. — Budapest. Árn. 266. l. — Angol hitrokonaink üdvözlése Bedő Albert részéről. 267. l. — Az angolok nálunk. 268. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 269. l. — Egyleti élet és munkásság. 271. l. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.